

Simon Malmenvall

Oblikovanje kulture Kijevske Rusije v luči pojmovanja zgodovine odrešenja. Doktorska disertacija. Mentor: Anton Štrukelj. Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani, 2018. 384 + XXIII str.

Predložena doktorska disertacija, ki jo je doktorand Simon Malmenvall na Teološki fakulteti Univerze v Ljubljani dne 10. septembra 2018 zagovarjal z odliko (*summa cum laude*), spada na področje dogmatične teologije v okviru kulturno-idejne zgodovine in historične teologije. Po svoji tematiki predstavlja most med zgodovinopisjem in teologijo, po svojem cilju pa prinaša prvo obsežnejšo preučitev obdobja Kijevske Rusije v slovenskem znanstvenem prostoru. Njen poglavitni del je namenjen obravnavi izbranih reprezentativnih vzhodnoslovanskih pripovednih zgodovinsko-religijskih virov, sestavljenih med sredino 11. in sredino 12. stoletja. Kot ključna prvina zgodovinske zavesti elite Kijevske Rusije se kaže ideja o enakovrednosti vseh ljudstev znotraj krščanske ekumene – ne glede na starost ali mednarodni ugled partikularnega (etnično ali geografsko zamejenega) krščanskega kulturnega izročila.

Disertacija je metodološko pregledno sestavljena. Obsega naslednje enote: 1. Uvod (1–13); 2. Pojem zgodovine odrešenja v svetopisemski, patristični, bizantinski in moderni teološki perspektivi (14–55); 3. Oris zgodovine Kijevske Rusije in bizantinsko-staroruskih odnosov do sredine 12. stoletja (56–84); 4. Nastanek in razvoj cerkvenih struktur v Kijeviski Rusiji (85–108); 5. Glavne značilnosti bizantinske kulture med 9. in 12. stoletjem (109–118); 6. Krščanska kultura Kijevske Rusije do sredine 12. stoletja (119–160); 7. *Beseda o postavi in milosti* kot izraz teološko-patriotskega osmišljanja (posvetne) preteklosti (161–205); 8. *Pripoved o minulih letih* in »živa« preteklost Stare Rusije (206–250); 9. Boris in Gleb kot posebitev krščanskega političnega ideala in teološke osmislitve staroruske zgodovine (251–300); 10. *Življenje in romanje Danijela, igumana z Ruske zemlje* kot umestitev v sveti čas in prostor (301–349); 11. Sklep (350–356); 12. Povzetek / Abstract (357–361); 13. Reference (362–384); 14. Priloga: *Beseda o postavi in milosti* v slovenskem prevodu (i–xxiii).

Če odmislimo uvod, sklep, povzetek in reference, je disertacija vsebinsko razdeljena na osem delov. Prvi del je posvečen pojmu zgodovine odrešenja v njegovi svetopisemski, patristični, bizantinski in moderni teološki perspektivi. Drugi del je posvečen pregledu politične zgodovine Kijevske Rusije do sredine 12. stoletja in takratnih bizantinsko-staroruskih odnosov. Tretji del obravnava cerkveno zgodovino Kijevske Rusije do sredine 12. stoletja. Četrty del obravnava glavne poteze bizantinske kulture med 9. in 12. stoletjem. Peti del zajema splošne značilnosti staroruske krščanske kulture do sredine 12. stoletja, zlasti z vidika sprejemanja bizantinskih vplivov in osmišljanja položaja Kijevske Rusije znotraj krščanskega sveta. Šesti, bistveni in najobsežnejši del je posvečen omenjenim štirim pripove-

dnim virom, kakor jih je dojemala elita Kijevske Rusije o nedavni zgodovini in vlogi lastne domovine kot sooblikovalke zgodovine odrešenja, ki posvetnim dogodkom pripisuje hkratni versko-duhovni pomen. Sedmi del predstavlja zaključek oziroma zaokrožitev dotlejšnjih ugotovitev. Osmi del oziroma prilogo pa sestavlja komentirani prevod *Besede o postavi in milosti*.

Metodološki temelj disertacije želi z vidika pojasnitve splošnega kulturnega konteksta Kijevske Rusije in zgodovine teoloških idej povezati, primerjati in ovrednotiti izbrane reprezentativne vire, posredovane skozi časovno in jezikovno različne znanstveno kritične izdaje. Sem je vključena tudi obsežna znanstvena literatura (pretežno v ruskem in angleškem jeziku), ki se teh virov (posredno) dotika, obenem pa obravnava širši mednarodno politični in kulturni kontekst, v katerem so ti nastali. Izbrani reprezentativni viri sestavljajo skupino štirih zgodovinsko-religijskih narativnih besedil, nastalih v Kijeviski Rusiji med sredino 11. in sredino 12. stoletja. Ti so: *Beseda o postavi in milosti* (pridiga), *Pripoved o minulih letih* (letopis), *Branje o Borisu in Glebu* (hagiografija), *Življenje in romanje Danijela, igumana z Ruske zemlje* (potopis). V tej zvezi pomemben del disertacije sestavljajo v slovenščino prvič prevedeni odlomki omenjenih štirih virov. Avtor je omenjena besedila prevedel kot dokumentacijo svoje disertacije, s čimer je slovenskemu bralcu omogočen še nazornejši vpogled v duha obravnavanega časa in prostora. Želja po nazorni osvetlitvi predstavljenih ugotovitev se posebej odraža v dodatnem oziroma priloženem delu disertacije, ki ga sestavlja komentirani prevod retorično in teološko izpiljene pridige *Beseda o postavi in milosti*.

Ugotovitve doktorske disertacije nadgrajujejo opravljeno delo na področju preučevanja vzhodnoslovanske srednjeveške kulture – posredovano v obliki avtorjevega magistrskega dela, dokončanega junija 2014 na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani, v obliki prve slovenske izdaje *Pripovedi o minulih letih* iz leta 2015, za katero je avtor pričujoče disertacije prispeval zgodovinsko študijo, in petih znanstvenih člankov, ki jih je prav tako sestavil avtor disertacije. Te študije in prevode je treba posebej poudariti. Pričujoča disertacija predstavlja konkretno uresničitev znanstvenoraziskovalnega dialoga med dvema vejama humanistike – historiografijo in teologijo. Ker je tovrsten znanstveno raziskovalni dialog v slovenskem prostoru redek in posledično neizkoriščen, more biti pristop, ki ga ponuja disertacija, koristen za odpiranje novih interdisciplinarnih obzorij. Disertacijo smemo ovrednotiti kot primer znanstvene razsežnosti ekumenskega dialoga med katoliškim in pravoslavnim krščanstvom in zato kot spodbudo za globlje razumevanje in nadaljnje preučevanje duhovne dediščine vzhodnoslovanskega kulturnega in duhovno-teološkega prostora.

Kot mentor se veselim izvirne in dozorele disertacije in priporočam njeno v objavo v tisku.